

УДК 004:316.776(045)

Жарова О.В.,
Карпенко С.В.,
Ткаліч О.П., канд. техн. наук
Ткаліч О.В.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Інститут інформаційно-діагностичних систем
Національного авіаційного університету

Розглянуто питання сучасного стану інформатизації в Україні, проведено аналіз нормативної бази для розвитку інформатизації в Україні та Концепції національної програми інформатизації. Запропоновано заходи для формування національної інфраструктури інформатизації, розробки політики та організаційно-правового забезпечення інформатизації

Вступ та постановка завдання.

Сьогодні Україна здійснює велику кількість реформ шляхом використання інформації, інформаційнокомунікаційних технологій і сучасних знань у політичній, економічній та соціальній сферах. Зазначені реформи вимагають одночасного реформування законодавства у відповідних сферах [1, 2].

Метою статті є дослідження сучасного стану правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, обґрунтування необхідності вдосконалення системи відповідного правового регулювання та розробка практичних рекомендацій щодо реформування інформаційного законодавства.

За роки незалежності в Україні створено практично нову галузь законодавства – інформаційного. Його основою є право кожного, закріплене у статті 34 Конституції України [3], на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Класифікатором галузей законодавства України, затвердженим наказом Міністерства юстиції України № 43/5 від 2 червня 2004 року, виділяється галузь законодавства, що регулює суспільні відносини, пов'язані із зв'язком, інформацією та інформатизацією. Так, суспільні відносини в інформаційній сфері регулюються рядом законів, які становлять відповідну систему, що складається з Конституції України, Законів України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на

2007 – 2015 роки”, “Про інформацію”, “Про науково-технічну інформацію”, “Про державну таємницю”, “Про звернення громадян”, “Про доступ до судових рішень”, “Про телебачення і радіомовлення”, “Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України”, “Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення”, “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”, “Про видавничу справу”, “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”, “Про висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”, “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, “Про інформаційні агентства” та інших нормативно правових актів [3 – 5].

Сьогодні не можна недооцінювати роль держави, як головного гаранта конституційного права на інформацію. Зазначене гарантування права на інформацію можливе лише в умовах демократичної правової держави, оскільки право на інформацію історично виникає з розвитком демократії, яке відроджене нею і може реально існувати та розвиватися тільки в демократичному суспільстві. Як правило, послаблення демократії завжди починається з обмежень права на інформацію, на свободу слова.

Процеси інформатизації в Україні поступово опосередковує процес передачі політичної інформації та обміну нею, структурує політичну діяльність, зумовлює процес демократизації суспільства.

На жаль, через наявні в нашому суспільстві економічні, політичні та соціальні проблеми, в державі склалася загрозлива ситуація із забезпеченням основних прав та свобод людини й громадянина на тримання повної, неупередженої інформації, необхідної для прийняття усвідомлених рішень.

Водночас, негативи чинником, який впливає на стан забезпечення права на інформацію, є низька правосвідомість і правова, інформаційно-правова культура громадян, посадових і службових осіб.

Не менш важливою проблемою є недоліки в самому законодавстві: частина положень інформаційного законодавства є застарілою, недостатньо розроблені юридичні механізми реалізації і захисту права на інформацію, спостерігається термінологічна невідповідність, мають місце суперечності у регулюванні певних суспільних відносин різними законами, що призводить до неоднозначного тлумачення їх норм та створює труднощі для їх застосування.

Не дивлячись на те, що інформаційні ресурси відповідно до Закону України "Про інформацію" за режимом доступу поділені на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, яка в свою чергу поділяється на конфіденційну та таємну, законодавство не містить вичерпного переліку відомостей, що належать до інформації з обмеженим доступом та відкритої інформації. Хоча зазначений закон містить норму щодо обов'язкового дотримання законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, та недопущення необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом.

Відсутність критеріїв віднесення інформації до конфіденційної інформації та вичерпного переліку таких відомостей у законі дозволяє суб'єктам інформаційної діяльності обмежувати доступ до інформації на свій розсуд.

Отже, наведене вище є серйозною перешкодою для здійснення громадянами своїх прав на доступ до інформації. Таким чином, хоча законодавством передбачена гарантія прав громадян на інформацію, механізм доступу до неї потребує удосконалення.

Стан інформатизації в Україні

Загальна ситуація в Україні у галузі інформатизації на сьогодні не може бути визнана задовільною і не тільки через кризові явища в економіці. Рівень інформатизації українського суспільства порівняно з розвинутими країнами Заходу становить лише 2-2,5 відсотка. Загальна криза та технологічне відставання поставили у скрутне становище галузі, які займаються створенням і використанням засобів інформатизації та відповідної елементної бази [2, 4].

Має місце технічне відставання телекомунікаційних систем, мереж передачі даних, які відзначаються недостатньою пропускну здатністю, надійністю зв'язку, низькою якістю та незначним обсягом послуг. Переважна більшість установ користується для передачі даних комутованими каналами загального користування.

В Україні існує розвинута мережа аналогових ліній передачі, які на сьогоднішній день вичерпали свої технічні можливості. Сучасні системи зв'язку, що базуються на методах передачі цифрової інформації, забезпечують більш якісний та надійний зв'язок.

Найбільш поширеним операційним середовищем для комп'ютерів залишаються наступні версії операційних систем Windows 98, Windows NT та Windows XP, що дають змогу працювати в комп'ютерних мережах [5]. Повільно йде переорієнтація користувачів на сучасні інструментальні

засоби створення інформаційних систем, засоби створення інформаційних систем, баз та банків даних, таких як *Oracle*, *Informix*, *Sybase* тощо, здебільшого використовуються застарілі засоби типу *Clipper*, *PoxPro* та інші. На низькому рівні перебуває "озброєність" розробників відповідними інструментальнотехнологічними засобами підтримки інженерії створення складних, розподілених прикладних комп'ютерних систем. Багато підприємств розробляють власні бази даних або використовують бази організацій партнерів, які не завжди є сумісними з загальновідомими та поширеними, що також ускладнює роботу та створення єдиних баз даних підприємств та ускладнює електронний документообіг.

Усе це спричиняється, зокрема, повільним освоєнням перспективних інформаційних технологій (ІТ), до того ж ускладненим через недостатність та неповноту системи гармонізованих з міжнародними стандартами у сфері інформатизації, через що різко зменшується конкурентоспроможність вітчизняних технічних та програмних продуктів на світовому ринку. Нині в Україні кількість стандартів з ІТ становить близько 4 відсотків від загальної кількості державних стандартів, тоді як в інших країнах ця частка перевищує 10 відсотків. До того ж темпи розвитку міжнародної стандартизації у галузі ІТ є випереджаючими відносно інших галузей і щорічно зростають на 10-15 відсотків. На сьогодні міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) розроблено та прийнято більше 1400 міжнародних стандартів з ІТ, стільки ж розробляється. А в Україні за період з 1992 по 2007 роки розроблено та впроваджено лише близько 150 державних стандартів з ІТ, переважно термінологічних або розроблених окремими підприємствами, які надають ІТ послуги. Таку негативну тенденцію відставання України від міжнародного рівня розвитку стандартизації у сфері інформатизації треба виправляти.

Державне регулювання у сфері інформатизації повинно базуватися на

системному підході та програмно-цільовому методі, що реалізуються шляхом формування та виконання Програми.

Визначення, головна мета та основні завдання програми

Програма – це комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого та науковотехнічного потенціалу держави, а також координації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації [6].

Головною метою Програми є забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Програма спрямована на вирішення таких основних завдань: формування правових, організаційних, науковотехнічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації; застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя; формування системи національних інформаційних ресурсів; створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо; створення загальнодержавних систем інформаційноаналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Основні напрями Програми інформатизації представлені на рис. 1.

Принципи формування та виконання програми

Програма формується виходячи з довгострокових пріоритетів економічного, науково-технічного, соціального,

національно-культурного розвитку країни з урахуванням світових досягнень науки та тенденцій у сфері інформатизації і спрямована на розв'язання найважливіших загальносуспільних проблем, а саме: охорони довкілля та здоров'я людини, розвитку систем освіти та науки,

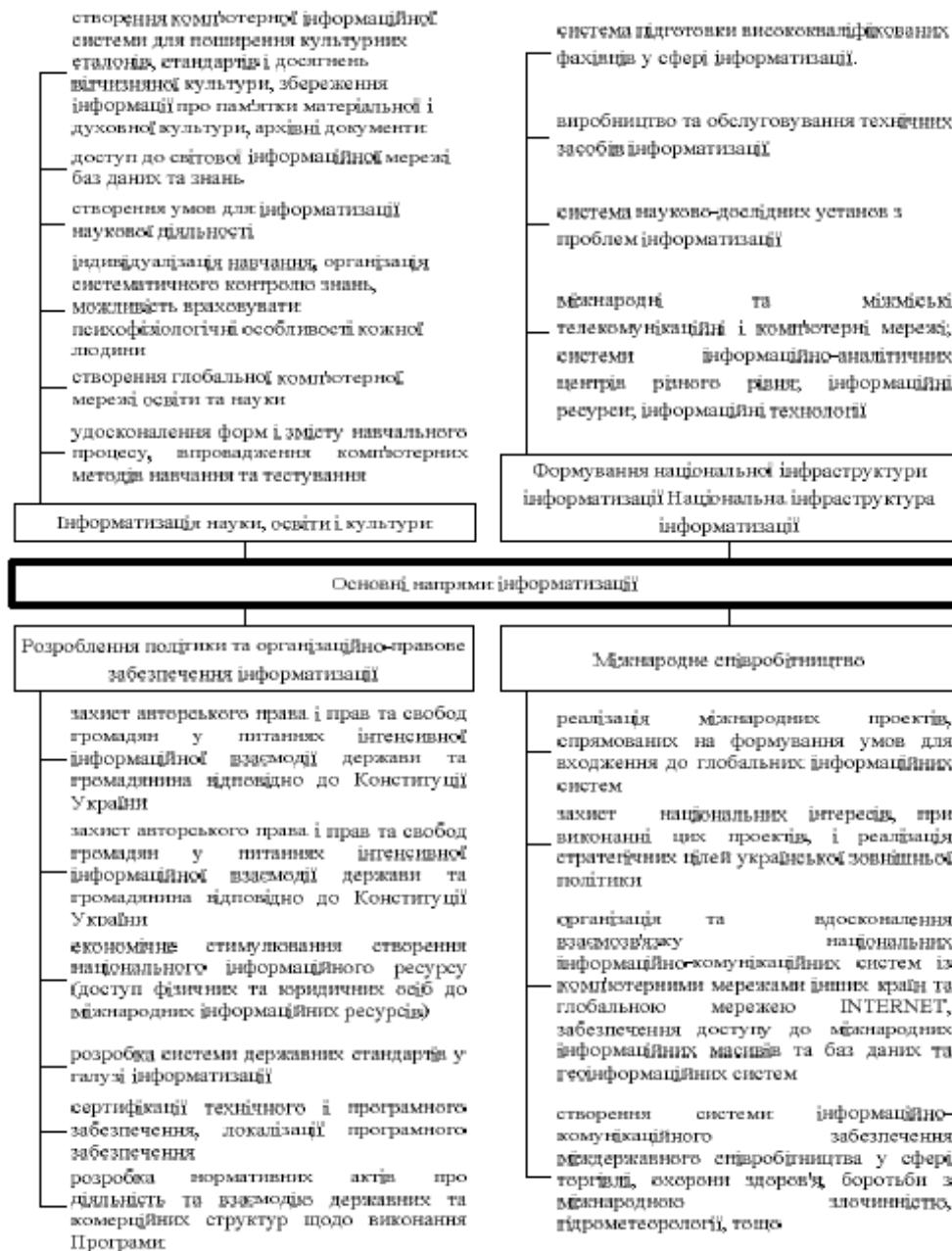

Рис. 1. Основні напрями Програми інформатизації

економічного реформування, демократизації суспільства та створення умов для інтеграції України у світовий інформаційний простір згідно з сучасними тенденціями інформаційної геополітики, забезпечення обороноздатності та державної безпеки.

Реалізація Програми має здійснюватися з додержанням таких основних принципів: узгодженість пріоритетів інформатизації з

основними напрямами Державної програми соціально-економічного розвитку України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, інших національних та державних програм; координація розроблення і реалізації державних, міжгалузевих, відомчих програм інформатизації щодо цілей, етапів, ресурсів та об'єктів робіт;

випереджаючий розвиток нормативно-правової бази регулювання відносин учасників створення, розповсюдження, використання інформаційних продуктів та послуг, а також єдиної національної системи зв'язку; підтримка вітчизняного виробника; системність формування та виконання Програми.

Програма формується в межах прогнозованих надходжень коштів до державного бюджету і виконується в межах виділених на її реалізацію коштів.

Очікувані наслідки реалізації програми

Реалізація проектів Програми забезпечить:

- розширення доступності національних і світових інформаційних ресурсів для широкого кола споживачів за рахунок створення першої черги бібліотечної інформаційно-телекомунікаційної мережі і Національного комп'ютерного банку з базами даних правової, науково-технічної, рекламної та іншої інформації;

- підвищення якості навчання на всіх рівнях освіти і підготовки та перепідготовки кадрів за рахунок впровадження автоматизованих систем масового поширення інформації у вищих закладах освіти, школах на основі спеціальних телевізійних каналів, налагодження випуску навчальної літератури в електронній формі, впровадження методик і програмно-технічних засобів дистанційного навчання;

- підвищення якості маркетингу в усіх сферах виробництва продукції і послуг шляхом створення в галузевих міністерствах інформаційно-аналітичних систем маркетингу і консультативно-інформаційних служб для всіх товаровиробників, ведення в складі Національного комп'ютерного банку баз даних комерційної і рекламної інформації, розроблення автоматизованих багаторівневих систем планування дрібносерійного виробництва в умовах ринку.

Інтегральний ефект, який суспільство отримає від реалізації Програми, полягатиме в узгодженості та підвищенні якості, оперативності інформаційних процесів і послуг і оцінюватиметься не тільки економічними критеріями, а й моральними,

етичними та іншими категоріями, підвищенням рівня життя людини.

Висновки

В інформатизації України є досить багато проблем, одна із них є низька правосвідомість і правова, інформаційно-правова культура громадян, посадових і службових осіб. Не менш важливою проблемою є недоліки в самому законодавстві: частина положень інформаційного законодавства є застарілою, недостатньо розроблені юридичні механізми реалізації і захисту права на інформацію, спостерігається термінологічна непорядкованість, мають місце суперечності регулюванні певних суспільних відносин різними законами, що призводить до неоднозначного тлумачення їх норм та створює труднощі для їх застосування. Існує багато труднощів у сфері доступу громадян до інформації органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Зазначеними органами іноді неправомірно застосовуються грифи обмеження доступу до інформації, фактично відмовляючи у наданні інформації, відносячи її до інформації з обмеженим режимом доступу.

Враховуючи наведене, реформування інформаційного законодавства, має відбуватись поетапно: спочатку – прийняття нової редакції базового Закону України "Про інформацію" та внесення змін до законів у цій галузі; і лише потім – систематизація інформаційного законодавства шляхом кодифікації. Тобто, прийняття Інформаційного кодексу України, який об'єднав би всі інститути цієї галузі права.

Список літератури

1. Офіційний вісн. України. – 2006. – № 10. – С. 376.
2. Голос України. – 2008. – 7 квіт. – С. 10.
3. <http://www.minjust.gov.ua>
4. Інформаційне законодавство України: Науково-практичний коментар/За ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижга. – К.: 2006. – 232 с.
5. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / за ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижга. – К.: 2006. – 384 с.
6. Закон України "Про Концепцію Національної програми інформатизації" № 75/98-ВР від 02.02.1998 р.